

APROXIMACIÓ A LA FAUNA DEL MASSÍS DEL MONTSENY

MARTÍ BOADA I JUNCÀ

Aquest treball forma part d'una obra en premsa, de tres volums que farà l'Editorial Montblanc Martin i s'intitularà *El Montseny: Guia turística-excursionista*.

Sovint quan es parla de la fauna d'un paisatge, es fa des de l'òptica que és un valor simpàtic, o bé una interessant curiositat, o en darrer terme avaluat des d'una perspectiva cinegetista. Sempre des d'angles amb elevats interessos antropocèntrics, tan legítims com es vulgui, però tanmateix causants d'una visió molt fragmentada del món dels animals.

Des del punt de vista de la gestió dels recursos naturals, i d'aquests especialment els forestals, la fauna sol ser, considerada un valor menor, atesos sobretot els criteris productivistes imperants per un costat, i per l'altre la escassa informació que hi ha al país, respecte a les implicacions i interaccions del poblament animal en el funcionament dels nostres ecosistemes, sobretot repetim els forestals.

El que és segur, és que la qualitat profunda d'un paisatge està directament relacionada amb el tipus de fauna que conté, i que aquesta és un immillorable indicador de la seva salubritat.

EL MONTSENY, REFUGI DOBLE

En els temps reculats de la darrera glaciació, la fesomia nevada del massís amb neus i gels molt persistents fins a l'alçària de 500 m al nivell del poble de Montseny, segons revelen les restes del periglaciària (S. Llobet 1975), la composició del poblament faunístic seria dominantment format per espècies d'ambients higròfils montans i d'ambients criòfils subalpins i alpins.

Amb la desaparició del darrer període fred del Würm (entre 20.000 i 10.000 anys enrera), aquestes espècies seguiren els desgels nord enllà. La persistència de nuclis freds a l'alt Montseny, probablement «enganyaren» a alguns animals que en desaparèixer definitivament els efectes de la darrera glaciació a la regió, sucumbiren o bé es refugiaren en les zones més fredes de la munta-

nya, especialment en els replegaments i indrets amb efecte axil·lar manifest. En tenim diversos exemples, però el que ens sembla més rellevant és el cas de la petita i maltractada població montsenyenca del Tritó pirinenc, *Euproctus asper*, l'hem trobada ubicada vestigialment en els petits torrents que envolten les colades o esllavissades periglaciars més aparents. Es tracta d'una població molt delmada, que probablement no superi els cinquanta individus; tot fa pensar que estem assistint a l'episodi terminal de la població. L'elevat interès científic de la localitat és inobviat, ja que és el testimoni vivent amb totes les empremtes que se li hagin fet perceptibles dels darrers mil·lennis de la història bioclimàtica del massís. Presenta una fesomia i una grandària visualment diferenciable dels seus congèneres septentrionals, així com també sembla haver sofert una inversió del cicle reproductor, que en el Montseny es desenvoluparia a l'hivern, per a efectuar una lletargia estival (estivació) i així afrontar amb èxit la seva frontera tèrmica a l'aigua dels + 16°. En canvi, i sobretot les poblacions pirinenques de l'espècie, presenten un comportament estacional ben diferent, desenvolupant el cicle reproductor durant el curt període estival, efectuant tot seguit una perllongada hivernada.

Semblantment al Tritó pirinenc, ens resta del darrer període fred, refugiada en puntuals torrents de la muntanya, normalment per damunt dels 1.000 m, la Granota roja, *Rana temporaria*, efectuant llurs espectaculars postes, entre mitjans i finals de febrer, indiferent a les nevades i glaçades de l'època. El seu esdevenidor potser un xic més venturós que la població del tritó pirinenc, és tanmateix ple de dificultats, car la seva zona de cria: l'Estan-yol de Sta. Fe, està en vies de desaparició per colmatació, i el que ben segur havia estat el seu antic hàbitat de cria a la zona, petits mulladins amb esfagne, sembla que desaparegueren de manera quasi definitivament a la dècada dels cinquanta. Així mateix el seu comportament completament refiat la fa molt vulnerable a tota mena de desaprensus que per la raó que sigui la volen recol·lectar. La seva població actual probablement no superi els mil individus en tot el massís, tot fa pensar que està passant per un dels episodis més crítics pel que fa al seu futur.

Un altre vertebrat «refugiat» dels períodes freds és un petit mamífer, del qual sols se n'han fetes tres observacions; es tracta de la musaranya cua cuadrada o de muntanya, *Sorex araneus*, que viu en llocs freds o molt ombrívols de la Vall de Santa Fe i de la de les Illes.

Segurament l'efecte multisecular de l'aïllament que han patit diverses espècies de petits animalons invertebrats expliquen almenys en una part important la formació d'espècies endèmiques, exclusives del massís i/o àrees cricumveïnes. Alguns d'ells són, el pseudo escorpí *Roncus caballeroi*, el co-

Niu de perdius
«*Alectoris rufa*»

Duc.
«*Bubo bubo*»

Aligot.
«*Buteo buteo*»

leòpter *Speonomus canyellesi*, els 3 tricòpters *Notidobia sagarri*, *Synagapetus serotinus*, el caràbid *Steropus catalonicus*, trobat recentment al massís veí del Montnegre. Els tres colèmbols *Protaphorura quercetana*, *Protaphorura montana* i *Lepidocyrtus montseniensis*, els tres ortòpters *Ctenodecticus masferri*, *Dolichopoda linderi* i *Omocestus antigae*. Hi ha un grup de coleòpters, els buprèstids, dels quals 10 espècies a nivell ibèric, sols s'han citat en el Montseny, llevat d'*Anambus olivicolor* amb una altre sola cita a El Escorial, la resta són: *Carininota flavofasciata*, *Haplanthaxia confusa*, *Anthaxia nitidula*, *Anthaxia salicis*, *Anthaxia semicuprea*, *Anambus obscuricollis*, *Anambus sinuatus*, *Agrilus viridis* i *Agrilus integerrimus*.

ELS ALTRES REFUGIATS

En efecte, podem dir que una fracció important de les espècies d'animals vertebrats que habiten actualment el massís, ho fan per l'efecte refugi que aquest els produeix, respecte a l'acció antròpica, car espècies que no fa massa anys eren abundants en una ampla franja circum-montsenyenca, han anat reduint efectius fins arribar a desaparèixer del tot en alguns casos, com a conseqüència de la forta pressió demogràfica i l'elevada alteració ambiental de signe divers que han experimentat especialment les regions peribarcelonines i vallesanes. I així el Montseny ha esdevingut modernament un dels darrers recers d'espècies antany comunes i fins abundants en les regions citades, com la Llúdrria, *Lutra lutra*, de la qual en resta una sola parella. D'altres mamífers grossos com la fagina o gorja blanc, *Martes martes*; el Toixó, *Meles meles*, el Gat mesquer o geneta, *Genetta genetta* particularment hi tenen contingents molt importants i estables; en les parts culminals fa uns anys que hi descansa i sembla que es troba en una incipient fase de recuperació la llebre de muntanya, *Lepus europaeus ssp. pyrenaica*.

L'ornitofauna «refugiada» més significativa, són algunes espècies de rapinyaires totes en major o menor grau en fase regressiva, com l'Àguila marcenca, *Circus gallicus*; el Falcó pelegrí, *Falco peregrinus*; l'Astor, *Accipiter gentilis*; l'Esparver, *Accipiter nisus*, el Xoriguer, *Falco tinnunculus*; el Falcó mostatxut, *Falco subbuteo* i l'Àguila calçada, *Hieraetus pennatus*. Totes elles amb una elevada antropofòbia, de resultes del fort antagonisme històric encara vigent amb l'home del camp i els caçadors, els quals consideren les rapinyaires i els carnívors en general espècies competidores, per tant indesitjables. En aquest sentit apel·lem per una política urgent de sensibilització i educació d'ambdós col·lectius, atesa l'actual situació de davallada quasi imparable, de

les poblacions de rapinyaires en general. Una situació matisadament semblant adoleixen els rapinyares nocturns, alguns d'ells com el Duc, *Bubo bubo*, es poden considerar pràcticament desapareguts del massís en els darrers cinc anys, petites són també les poblacions de Mussol banyut, *Asio otus* i de l'estival Xot, *Otus scops*, en canvi sembla ben sostinguda la de Gamarús, *Strix aluco*. No es pot dir pas el mateix del Mussol comú, *Athene noctua*, que tot i essent enguany encara fàcilment observable, ha reduït la població notòriament en el decurs dels darrers deu anys.

Sens dubte un dels grups de vertebrats més afectats per la forta pertorbació i fins i tot pèrdua de l'hàbitat, és el de les espècies estretament lligades al medi aquàtic. La seva regressió i empobriment en els darrers decennis no té precedents històrics, va òbviament paral·lela a la pèrdua de qualitat de les aigües dels nostres rius i d'altres cursos aquàtics. La relativa qualitat persistent de les aigües dels cursos mitjos i alts del massís, permeten la permanència majoritàriament sostinguda de nombroses d'aquestes espècies, com la Merla d'aigua, *Cinclus Cinclus* i la Cuereta Torrentera, *Motacilla cinerea*. Hi és encara relativament abundós un exigent, pel que fa a l'aigua, petit mamífer, el Rat buf, *Arvicola sapidus*. Però tanmateix els grups més afectats han estat els amfibis i els peixos; dels primers les espècies montsenyenques, notòriament regressives són els ja esmentats Tritó pirinenc i la Granota roja, la resta d'espècies tampoc no s'han pogut escapar de la davallada, recordo un cens realitzat a la primavera de l'any 1980, a la riba del pantà gros de Sta. Fe, donà una seixantena d'exemplars de Tòtil, *Alytes obstetricans*, i vint-i-cinc de Gripau comú, *Bufo bufo*, la mateixa prospectiva enguany (1988), ha donat dos exemplars de Tòtil i tres de Gripau comú, xifres prou reveladores quan a la evolució de les poblacions estudiades, que juntament amb la Granota vulgar, *Rana Perezii*, constitueixen les poblacions d'amfibis anurs més denses del massís, enfront de les escasses localitats de Gripauet, *Pelodyes punctatus*; Gripau corredor, *Bufo calamita* i Gripau d'esperons, *Pelobates cultripes*. En canvi tot i que molt local, la població de Tritó marbrenc, *Triturus marmoratus*, en el conjunt de la muntanya és si més no estable.

El poblament de la ictiofauna del massís no presenta en principi, més greus amenaces que les derivades d'una incipient contaminació de les aigües, de caràcter predominantment orgànic, algunes pràctiques de pesca furtiva, però sobretot les soltes incontrolades d'espècies exòtiques d'efectes completament imprevisibles pel que fa a l'equilibri ecològic. Enguany n'hi ha hagut un infortunat exemple amb una solta massiva de Cranc americà, en algunes rieres i torrents de la muntanya. En general es pot dir que les espècies més característiques com el Barb de muntanya, *Barbus meridionalis*; la Bagra, *Leu-*

ciscus cephalus i la Truita de riu, *Salmo trutta*, hi estan ben representades. L'única espècie constatablement regressiva és l'Anguila. *Anguilla anguilla*, incapaç durant el període migratori de travessar els trams contaminats dels cursos baixos de la Tordera i el Congost.

DUES ONADES FAUNÍSTIQUES

Dues onades faunístiques concórren en el massís del Montseny. La dominant la componen individus propis de la regió Mediterrània, que hi troben condicions estructurals i bioclimàtiques, altrament típiques de la latitud, adients per al seu desenvolupament. Totes aquestes espècies solen escampar-se per dessota dels 1.000 m d'alçària, amb mitjanes pluviomètriques per dessota els 900 m³/any. Hi és remarcable la bona representació d'ofidis, que es distribueixen més o menys pel gradient altitudinal de la base en amunt, les espècies següents: la Serp blanca o d'escala, *Elaphe scalaris*; la Colobra escurçonera, *Natrix natrix*; la Serp verda, *Malpolon monspessulanus*; la Colobra llista, *Coronella girondica*, a vegades superant la cota 1.000; que pot compartir amb poblacions més denses en aquestes alçàries de la Serp boscana, *Elaphe longissima* i la Colobra de collar, *Natrix maura*, que coexisteixen amb l'Escurçó, àspid, *Vipera aspid*, fins molt amunt, més o menys on apareixen els prats subalpins, compartint aquesta darrera, a partir d'aquests, el territori amb dos sauris: la Sargantana roquera, *Podarcis muralis* i la Vírbola o llangardaix verd, *Lacerta viridis*. Curiosament espècies de volences mediterrànies com el Dragó, *Tarentola mauritanica* i la Sargantana cua llarga, *Psammmodromus algerius*, els hem trobat a bastant alçària, el primer en una zona d'alzinar muntanyenc, El Vilar de la Castanya i el segon a 1.100 m a coll ses Ferreres de St. Marçal. El mateix succeix amb l'Eriçó forc, *Erinaceus europaeus*, que abundant en els dominis mediterranis, arriba però a penetrar amb densitat reduïda, fins a les fagedes de la vall de Sta. Fe. Pel que fa a la fauna d'ocells pròpia dels dominis mediterranis, constitueix el llistat d'espècies més ampli, alguns nidificants característics són: la Perdiu roja, *Alectoris rufa*; el Cucut, *Cuculus canorus*; la Tórtora *Streptopelia turtur*; la Puput, *Upupa epops*; l'Abellarol, *Merops apiaster*; el Capsigrany, *Lanius senator*; el Tallarol capnegre, *Sylvia melanocephala*; el Trist, *Cisticola juncidis*; el Gratapalles, *Emberiza cirius*; el Gafarró, *Serinus serinus*, l'Estornell negre, etc.

En les zones altimontanes, a partir aproximadament dels 1.000, el poblament d'animals vertebrats, és com una petita illa d'ambient centre-europeu, vorejada d'un mar (ambiental), mediterrani. Algunes espècies d'ample distri-

*Colobra
d'Esculapi.
«Elaphe
longissima»*

*Granota roja
«Rana
temporaria»*

*Escamot
de senglars
virats.
«Sus scrota»*

bució centre i nord-europea, tenen en el Montseny una de les seves localitats de distribució més meridionals d'Europa. Aquest any hem pogut confirmar l'excenpcional nidificació de la Becada, *Scolopax rusticola*, en una àrea repoblada d'avets de Douglas, a coll de Te. Altres ocells de meridionalitat quasi absoluta en el massís són: el Reietó, *Regulus regulus*; l'Escorxador, *Lanius collurio*; la Mallerenga d'aigua, *Parus palustris*; i el Pinsà borroner, *Pyrrhula pyrrhula*. A l'hivern més rigorós, procedents de les regions més septentrionals arriben el Pardal d'ala blanca, *Montifringilla nivalis*; la Griva cerdana, *Turdus pilaris*; la Merla de pit blanc, *Turdus torquatus* i el Pinsà mec, *Fringilla montifringilla*. Hi ha diverses rutes migratòries, en les que hem pogut observar passos importants d'espècies tan excenpcionals al Montseny, com: Cigonya negra, *Ciconia nigra*; Cigonya blanca, *Ciconia ciconia*; Flamenc, *Phoenicopterus ruber*; Cabussó coll negre, *Podiceps nigricollis*; Oca vulgar, *Anser anser*, totes elles per la vall torderenca, i al pas de coll Ventós a la Calma, s'han observat aus tan singulars com Àguila pescadora, *Pandion Haliaeetus* i Grua, *Grus grus*.

EL MONTSENY, UN GRAN REBOST FAUNÍSTIC

Potser no ho sembla en aparença, que la vida animal encara hi bull. És cert també que són animals majoritàriament difícils de veure. Hi ha raons evolutives i estratègiques que ho expliquen, lligades a l'elevada antropofòbia que pateixen a conseqüència de l'acció persecutòria que han sofert molts d'ells per part de l'home durant mil·lennis, en les diverses variants culturals i històriques. Segurament per aquestes raons ens trobem davant d'una fauna amb una marcada tendència, la discreció, pel que fa a la mida, coloració, sons i remors, i exhibició. En fi un poblament animal, altament críptip i integrat, en un paisatge-refugi, on en el mateix i principalment llur perifèria, l'home n'ha fet, una alteració sostinguda, a conseqüència de la qual resulta l'actual paisatge zoològic, encara pel que hem vist prou rellevant, però que cal parar l'actual dinàmica regressiva, seriosament i urgentment. Recordem que en els darrers cinquanta anys han desaparegut un autèntic devasall d'espècies, entre elles, l'Àguila daurada, *Aquila chrysaetus*; la Xixella, *Columba oenas*; el Turó, *Putorius putorius*. I en fase es pot dir que terminal, la llista és molt llarga, que va des de la popular Guatlla, *Coturnix coturnix*, fins al Falcó pelegrí, *Falco peregrinus*, passant pels ja citats: Duc, Àguila marcenca, Astor, Llúdrria, Tritó pirinenc, etc.

TAULA D'ESPÈCIES

Peixos	10
Amfibis	
Urodels	4
Anurs	8
Rèptils	
Tortugues	2
Sauris	8
Ofidis	8
Aus	189
Mamífers	
Insectívors	8
Quiròpters	10
Rosegadors	15
Carnívors	15
Artiodàctils	1
Total animals vertebrats	273